

De wederopbouwvilla in Nederland

Gebruiksgemak en zwerige vormen

tekst **MARLIEKE DAMSTRA** en **BARBARA LAAN** afbeeldingen **BMBEELD**

Hoe ziet een woonhuisinterieur uit de Wederopbouwperiode eruit? Die vraag kan uiteraard op tal van manieren worden beantwoord en hangt samen met een aantal factoren: gaat het om een arbeiderswoning of een vrijstaande villa, een traditioneel huis met een zadeldak of een modernistische ‘blokkendoos’? En ook: kwam er een architect of interieurarchitect aan te pas of was de afwerking en inrichting in handen van de bewoners zelf?

Doorkijk vanuit de gang naar de keuken, de leefruimte en de tuin van Villa Syrinx.

Voorzijde villa Syrinx door Gerrit Rietveld voor familie Van Dantzig-Mees met entree als blokvormig volume.

Gang villa Syrinx met blokvormig volume gezien vanuit de binnenzijde met tochtportaal en garderobe.

De kennis over een veranderlijk onderwerp als het historische interieur is sterk afhankelijk van het soort bronnen en het type onderzoek. We krijgen een volstrekt ander beeld van het interieur van de wederopbouwvilla in Nederland als we de toenmalige publicaties als bron hanteren, of als we kijken naar de uitgevoerde situatie 'in het veld'.

Huisonderzoek door Stichting Historische Interieurs

Stichting Historische Interieurs in Amsterdam (SHIA) doet al vijftien jaar onderzoek naar dat laatste: historische interieurs, zoals die nog in het land bewaard zijn gebleven. Zij voerde onderzoeksprojecten uit in samenwerking met gemeenten waaronder die van Amsterdam, met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en tal van fondsen en donateurs.

Ruimteverdeler met dubbele tafelbladen.

Publieksparticipatie en enthousiasmering van monumentenambtenaren en algemene bewustwording van de cultuurhistorische waarden van deze interieurs staan in het onderzoek centraal. Het doel van de stichting is: het vergaren en vastleggen van kennis over historische interieurs en interieuronderdelen en de bekendmaking en verspreiding daarvan zodat mensen worden gestimuleerd om zorgvuldig met dit onderdeel van het erfgoed om te gaan.

Nieuwe samenwerking

Na de succesvolle projecten *Amsterdam Zuid 1875-1945* en *Van grachtenhuis tot villa in het groen 1875-1945* is er nu een project gestart over wederopbouwinterieurs 1945-1965 in samenwerking met het Gelders Genootschap.

Deze vereniging van gemeenten heeft een profiel waarin ook het historische interieur gestalte krijgt. Binnen het team zijn een vijftal interieurspecialisten werkzaam. Het team is beschikbaar voor advieswerk zowel voor wat betreft technische als waardestellende vraagstukken. Daarnaast initieert het genootschap verschillende projecten over historische interieurs, variërend van inventarisatieprojecten (zoals het project *Een toekomst voor historische interieurs in de Oost Achterhoek*) tot interieurinspecties en het ontwikkelen van workshops voor eigenaren. Het nut van het interieurprofiel is gelegen in de band die op deze manier wordt opgebouwd met de eigenaren van monumenten.

Project wederopbouwvilla's

Omdat het gezamenlijke project een landelijke aanpak heeft, kunnen we laten zien dat niet alleen de modernistische interieurs interessant zijn, maar dat ook het zogenaamde 'tegendraads modernisme' in Nederland wijdverbreid was en de moeite van het onderzoeken waard. Het scheve beeld dat is ontstaan

door de nadruk op het gedachtegoed van de modernisten kan zo worden bijgesteld. Meer traditioneel werkende architecten en ook de toenemende invloed van de bewoners op het eigen woonhuisinterieur komen daarmee beter tot hun recht.

Tegendraads modernisme

Deze term werd geïntroduceerd in 2014 door een groep Leidse onderzoekers in een boek en tentoonstelling in Zoetermeer. Het gaat over het populair moderne interieur zoals dat van onderaf tot stand kwam. Dit bood een bevrijdend alternatief voor de rechtlijnige opvattingen van Goed Wonen en de vaak als gevoelsarme interieurs beschouwde ontwerpen van de functionalistische architecten.

De markt zelf, de consument dus, dicteerde de vraag naar een groter gebruiksgemak en 'bevalliger' vormen: vrij, dynamisch, zwierig, decoratief en kleurrijk. De druppelvorm, de asymmetrische driehoek en de niervorm werden de iconen van het populaire modernisme en zijn terug te vinden in tafelbladen, bureaus, barmeubelen enzovoorts, liefst gecombineerd met spichtige of taps toelopende poten.

“De kenmerken van het populaire modernisme sijpelden gestaag door”

De markt voor het functionele modernisme: licht, strak, luchtig, ornamentloos (of met zuiver geometrische versiering) was klein en snel verzadigd. Het strenge functionalisme was er voor de avant-garde, maar de kenmerken van het populaire modernisme sijpelden gestaag door, zowel in het moderne als het meer traditionele Nederlandse woonhuisinterieur.

Staal en hout

De architecten van het modernisme, waaronder Gerrit Rietveld, hebben grote invloed gehad op de materialisatie en hoofdvorm van het woonhuis: platte daken, meer glas, een open plattegrond, nieuwe constructies en materialen zoals staal en beton. Voor het woonhuis leverden hun ideeën een nieuwe typologie op zoals bungalows, patiowoningen en *split level types*.

Bij andere architecten waaronder Frits Eschauzier gingen moderne materialen en vormtaal samen met een heroriëntatie op bouwtradities en daarbij gebruikte materialen zoals hout en baksteen. Ambachtelijke elementen ontleend aan Scandinavische vormgeving deden daarnaast hun intrede, ook bij meubelontwerpers zoals Bas van Pelt en Ep Simons.

Wanden van glas en verdeling van ruimte

Villa Syrinx, een van de onderzochte huizen, is een waar ruimtekunstwerk. Het huis werd in 1960 gebouwd in opdracht van de familie Van Dantzig-Mees. Rietveld maakte op ingenieuze wijze gebruik van de niveauverschillen in het duinlandschap van Kennemerland en goocheelde met ingeschoven volumes zoals de entreepartij, die tegelijk afdak, vestibule en jassenberging is.

Enkele buitengevels en binnenwanden zijn geheel van glas, wat een grote mate van ruimtelijkheid teweeg brengt. Om het zicht tussen kamers onderling en tussen binnen en buiten optimaal te krijgen, staat er slechts een kast met doorgeefluik los in de enorme leefruimte. Deze ruimteverdeler (een vroeg voorbeeld) verbindt twee tafels: een aan de kant van de keuken en de ander aan de woonzijde.

Dora Mees, een leerling van Rietveld en zus van de opdrachtgeefster, ontwierp de keuken met zwevende keukenkastjes en gebruikersvriendelijke berging voor de strijkplank.

“Deze stijl was geschikter voor de gemiddelde Nederlander dan het radicale modernisme”

Transparantie in een traditionele villa

Diametraal tegenover dit streng modernistische ontwerp staat het traditionele huis in Zevenaar, dat eveneens werd onderzocht. Een groter verschil is bijna niet denkbaar. Het huis is van het klassieke Hollandse type: een blokvormig, bakstenen volume met schilddak en grote schoorstenen en symmetrisch geplaatste deuren, vensters enzovoorts. Het huis is ontworpen door de Velper architect R.T. van Remmen. Maar in het interieur pakt interieurontwerper Ep

Detail keuken met granito aanrechtblad, houten rek voor het afwasteiltje, persglazen voorraaddlades en radioaansluiting.

Simons uit met een (gematigd) tegendraads ontwerp. En de keuken is ultramodern voor die tijd.

In de binnenhuisarchitectuur sprak men in de jaren vijftig bescheiden over ‘gematigd modern’. Ep Simons, aangesloten bij de Werkgroep Binnenhuis Architecten (WBA), was een actief pleitbezorger van deze stijl die hij geschikter achtte voor de gemiddelde Nederlander dan het radicale modernisme met zijn interieurs van glas en stalen buis.

Bloemenwandje voor klimplanten

Simons wijdde in een van zijn publicaties uit 1953 een hoofdstuk aan het inbouwen van moderne apparatuur zoals radio en televisie in vaste meubelen. Ook gaf hij ‘doe-het-zelfadviezen’ voor onder meer een ‘bloemenwandje voor klimplanten’. Beide elementen paste hij toe in zijn eigen ontwerpen, zo ook voor de woonkamer in Zevenaar: een transparante wand met klimmende ranken en diverse inbouwmeubelen onder meer voor radio en alcoholische dranken.

Toegang tot de wereld

De representatieve en ambachtelijke uitstraling van de woonkamer staat in contrast met de moderne, praktische uitstraling en inrichting van de keuken. Deze is uitgerust met een elektrisch fornuis uit 1948, persglazen voorraaddlades, keukenkasten met granito aanrecht, moderne verlichting en zelfs een aansluiting op de radio die in de woonkamer is weggewerkt in de vaste kastenwand, zodat de ‘moderne’ huisvrouw, tijdens haar werk toegang had tot de wereld. Nieuwe tijden braken aan.

Zithoek met wandmeubel door Ep Simons, 1952.

Over de auteurs:

BARBARA LAAN is interieur-historicus en bestuurslid van Stichting Historische Interieurs in Amsterdam.

MARLIEKE DAMSTRA is architectuur-historicus en projectleider bij Stichting Historische Interieurs in Amsterdam, ook is zij werkzaam bij het Gelders Genootschap.